

ACC. N:R M. 10356:1-32.

Landskap: Småland Upptecknat av: J. J. Augustsson
Härad: Lunnarbo Adress: Kås Götteryd
Socken: Götteryd Berättat av: upptecknaren
Uppteckningsår: 1947 Född år 1890 i Götteryd

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
1

Innehåll: När den nya tiden kom
till bygden sid: 1-32

Lu F. 59.

När den nya tiden kom till bygden.

I Göteryd förrättades laga skifte i de flesta byarna under åren 1840-1860. I Jämskults rote var laga skifte i Slagersköp Södregrård 1839, i Snärkult 1859 och i Jämskult även 1859.

Några oskiftade byar finnas nu ej i socknen. Den enda by där bystämma förekommit på detta århundradet, som jag har reda på, är Näs där sista bystämman hölls 1906. Man tyckte då att byalaget ej hade något behov av stämma. När det gick lika bra att broa utfartsvägarna till byn utan att äldermannen kallade de 10 bönderna då de ända visste sin skyldighet och fullgjorde den utan klander.

Bystämmorna hade även urartat till riktiga supgillen under vilka bönderna kommo i gräl om vad som skulle bestämmas.

Den sista boken om bystämmorna i Näs
gäller för åren 1883 till 1906 men i den
är endast inskrivit vem som blivit vald
till älderman i byn för varit och ett av
dessa år. Denna bok äges nu av hemmans-
ägaren Magni Johansson Näs född 1884.

Några byskrin, byhorn eller andra hand-
lingar finnas ej kvar i några byar och de hava
skingrats eller sålts på auktioner som skräp.

Järnarbetaren Ivar Johansson Holmseryd
Göteryd säger ibland sina fornsamlingar
hava ett vallhorn vilket vilket nog är det
enda vallhorn som finns kvar inom socknen
sedan den stora fornsamlingen på Ryfors
egendom gick förlorad vid herrgårdsbygg-
nadens brand för några år sedan.

Prästabygds vallhorn såldes på auktion
i Brunnby 1904 och kom till Träryds socken

I Edisköps, Gårdstaköps, Slagersköps och Hylte byar var vid sekelskiftet en stor tjuvförening då alla dessa byar hade gemensam tjuv. Varje bonde skulle hålla tjuv ett år i tur och ordning utan betalning för medlemmarnas kor och då alla visste när det blev deras tur att hålla tjuv så lade de på tjuvkalvar i beredskap men ibland köptes den tjänstgörande tjuren till nya ställen många år i rad.

Några andra föreningar som ersatt det gamla byalaget har jag ej hört talas om.

Wid jul gjordes nästan alltid julsjulle då en vidlyftig släkt bjöds samt i Jämnakults rote bjödos alla byborna i Kalasbyn samt det mesta folket i Jämnakult, Burakult, Snärakult och Prästabygd samt andra bekanta men någon särskild kalasrote var det ej

På herrgårdarna Skenäs, Bjärnhult, Delary och Ryfors gjordes mycket skötsel- och nyodlingsarbete på 1860- och 1870-talen. Ryttnästare E. M. Lind af Hagelby var säkerligen den främste i socknen till att göra åkrarna fria från sten och lägga den odlade jorden i stora sammanhängande fält. Ryttnästaren var född 1827 och var förmögen varför han hade ut många pengar på herrgårdens förbättring i alla avseenden. Vid hans död 1897 var gårdens avkastning mycket hög men någon ny västflöjd eller maskiner hade han ej infört utan gården sköttes på det gamla sättet och både åker och äng hästades med lje av både dagsverksbarn och mycket annat lejdt folk. Hans efterträdare Baron G. C. Adelsvärd född 1865 var nog den förste i socknen som använde jordbruksmaskiner

Med sekelskiftet var det mycket folk i stugorna i bygden som arbetade med hemslöjd av alla möjliga slag och dessa gingo sedan själva omkring i bygderna och sålde sina alster. De som hade dragdjur åtog sig körning av stockar till sågverken eller massvedskörning till Delary. De byar som ligo i närheten av gästgivaregården på Ryfors hade skyldighet att skjutsa resande vid tillsägelse. Före 1900 fanns det ej en stuga i trakten där det ej spånas och vävdes under vintrarna men sedan blevo hållanden allt mindre och sällsyntare och man köpte tyg och vävnader till kläder.

Den mesta orsaken till att man slutade med att väva till gångkläder och linne i hemmet var att det blev bättre inkomster för folket varför det blev mindre folk på gårdarna till arbetet

Sedan pappersbruket på Ryfors nedlagts omkring 1850 har några industrier ej funnits inom församlingen förrän Delary trämassefabrik byggdes omkring 1870 men brann ner 1875. Den byggdes upp igen på samma plats där den nu finns men den har flerfaldiga gånger blivit tillbyggd och moderniserad.

För fabriken behöv av brännst. har bolaget varje sommar i 70 års tid tagit upp brännst. i mossarna i Göteryds och en del av Traryds socken och denna stovfabrikation som försiggått i stor skala och sysselsatt mycket folk från flera socknar fortgår ännu fast med förbättrade arbetsmetoder och maskiner. De som anlade Delary fabrik voro ~~var~~ några personer från skilda orter i Sydsvrige men Rythmästaren E. M. Lind af Flageby på Ryfors var nog den drivande kraften

Nästan alla de gamla männen som levde vid sekelskiftet hade i sin ungdom varit i arbete åt masugnen på Delary på ett eller annat sätt och berättade om detta. Många hade tagit upp järnmalm på sjön Rönningens botten under vintrarna och Andreas Pettersson Lundsjötorpet, Wika som var född 1832 försökte inbilla folk att han hittat en sova på sjöbotten som var vid liv. Kolare och kolwedhuggare hade varit i skogarna vinternarna i ända på arbete och berättade mycket om sina upplevelser där och kolhärare och malmhörare hade mycket sysselsättning. Under den tid som året som masugnen var i bruk hade många män i socknen tillfälligt arbete där bland annat som slaggare. När masugnen, gjuteriet och smedjan nedlades skingrades arbetarna.

Ett hantverk som idkades mycket under hela 1800-talet i södra halvdeln av Göteryds socken samt i de närbelägna delarna av Traryds och Hallaryds socknar var hornskeds makarna. Många personer som bodde på torp, backstugor och mindre hemman arbetade med detta yrke hela sin livstid och de flesta av böndernas söner samt många bönder gjorde hornskeden och andra hornarbeten under vintrarna. Dessa hornskeder spredas av försäljare vida omkring i landet. Detta var en av orsakerna till att bygden var så tät befolkad och en mängd småställen kommo till ständigt. Vid sekelskiftet började detta yrke avtaga alltmer och var så gott som slut 1914.

När Strömsnäs fabrik var färdig 1896 var det många av hornskeds makarna som flyttade dit och blevo fabriksarbetare i stället.

Även många jordbrukare och bondbönder lockades av den högre inkomsten att bli fabriksarbetare i Strömsnäs eller Timofors. Från byarna i Göteryd har under dessa 50 år ett antal yngre män varje år flyttat till Strömsnäs och blivit fabriksarbetare.

I Delary fabrik är det mest arbetarnas söner som efterträda de äldre i arbetet.

Den stora emigrationen till Amerika som började omkring 1880 och höll på för fullt i 25 års tid hade sin orsak i de dåliga tiderna vid slutet av 1870-talet som blev mycket kända. När landsbygden var överbefolkad. I Göteryd var g. amerikaförbera av det allra värsta slaget när den nya trämassfabriken vid Delary samt träfabrikationen i massarna sysselsatte mycket folk. Många av emigranterna

kommo tillbaka till hemorten i sinom tid och bosatte sig där. Verkningarna av emigrationen blevo ej ^{så} stora i Göteryd som i en del andra socknar ty folkmängden fort-
for att ökas upp hörligt ända till i närheten av sekelskiftet likväl att difteri och skarlakansfeber även häjade våldsamt i socknen under 2 årtionden och krävde en mängd dödsoffer. På 1900-talet började amerikafebern avtaga mycket och en stor procent av dem som då reste voro yngre
lingar i bevaringsåldern. Under första världskriget var det flera f. d. Göteryds-
bor som lyckades resa hem innan Amerika kom med i kriget och det var ibland dem även några som fullgjorde sin värnplikt efter hemkomsten vid omkring 30 års ålder eller där omkring.

Det gamla folket som levde vid skuldkiftet var mycket rädda för att lägga ut ett enda öre till onyttan. De hade alltid varit vana vid att spara pengarna så de hade att betala skatterna och knäpsta lönen när tiden kom och andra utgifter klarades upp med arbete eller byteshandel. De yngre var däremot ej så rädda om pengar enär de hade arbetsförtjänster i mossarna om somrarna och i skogarna under vintern. Enär det fanns brännvinsförsäljning i Osby och Älmhult var det många som hade ut mera pengar till brännvin än de hade råd till.

På Delary och Ryfors gårdar hade kuskar, drängar och ryktare lön på stat till omkring 1930. Numera finnas inte några som ha lön på stat och sovelpengar.

Den första butiken i Göteryd kom till omkring 1850 då patron J. M. Blomberg f. 1819 satte upp butik. Ennå han hade butiken både i Rånäs och på Ryfors vet jag ej vilket av ställen som var det första men det var nog Rånäs ty han var bosatt på Ryfors 1862 där han då idkade handel. Genom denna affär kommo många varor i handeln som förut köpts i städerna av resekörarna. De kringvandrande krämarna fingo nu en svår konkurrent som sålde kaffe, socker, tobak, kryddor m. m. som förut varit deras bästa handelsvara. Det blev en stor lättnad för Göterydsborna när de fingo butik och slippa att gå till Ljungrens i Rykhult Traryds socken när de behövde köpa något särskilt. En stor stark dräng hos Blomberg lyfte på sig en salt säck på

uppsats varvid han sprängde sig inverter och dog under hemiska plågor.

Före 1900 hade de flesta boningshusen låg skenfat samt voro lika på väggarna och varo "fjölsläna" med mycket breda bräder och ribbor som varo smälade. I många byggar fanns ännu boningshus som voro täckta med näver och torv men efter 1905 fanns ej torvtak på någon bondgård i jämskults rote. ~~För~~ På många byggnader voro ännu fyrkantiga fönsterkål med 4 blyinfattade rutor samt tjuvalämmar som skötos före fönstren på innersidan om kvällarna men dessa fönster gjordes sedan större med plats för 6 rutor och tjuvalämmarna gjordes små bord.

Många gjorde grundliga reparationer på sina boningshus, revs ner brädfodringen där det ibland fanns mossor som var kvarterslag

och kallades skägg, skitade av torvtaket
och täckte med takspan eller Timsfors tak-
papp i stället och rödmålade väggarna och
^{målade} gjorde fönster och knutar vita så att byggnad-
erna blevo prydliga. De som byggde nya
hus gjorde dessa mycket högre och större
än de gamla och bislagen ersattes med veran-
dor. Numera finnes intet bislag framför
ingången till något hus i Göteryd som jag
har reda på. På Andreas Jönssons f. 1826
i Snärhult bislag var salen, månen och
stjärnor utskurna i bräderna men detta
bislag revs ner 1903. Det var troligen 100 år
gamalt.

Wid Delary fabrik byggdes 2 stora
arbetarbostäder med plats för ett 10-tal
familjer en tid efter fabriken's tillkomst
men några arbetare byggde själva hus till sig

Beskrivning^{na} inredningen och möbleringen i
mitt föräldra hem i Snärkult på 1890-talet:
Böningshuset var uppfört 1860 och var rätt
stort ^{mot} efter den tidens sed. Det var inrett
till förstuga, en mycket stor stuga, 2 förmam-
rar samt förstugokammare och kök. Den
öppna spisen i stugan var igenmurad på 1880-
talet men i förstugokammaren var spisen
öppen enär kammaren var uthyrd till horn-
skedsmakare som måste ha sitt arbete vid
elden när de formade skedämnen. Hela famil-
jen bodde i stugan och maten lagades i skip-
ugnen där under vintern men om sommaren
i den öppna spisen i köket. I stugan var
en väggfast säng, en annan säng, 2 soffor, en
belyra, ett stort rundbord mitt på golvet, ett
slagbord, samt stolar och pallar, en klocka
(pendyl) hängde på väggen, och över kakelug-

var en stickegälle. Vid sidan innanför koks
dörren var ett stort matskåp som ej var vägg-
fast som på många andra ställen.

I den ena framkammaren var ett skriv-
bord, en byrå och en säng som användes
till nattgäster och i den andra framkamma-
ren var familjens kläder, en ~~hvit~~ kista
med kläder i samt det stora långbordet
som föint haft sin plats främst i stugan.
Detta bord och säte togos även in i stugan
vid behov. Väggarna i dessa 3 rum voro
tapetserade och taken voro kritade och
utan bjälkar.

Köket liknade under kalla vintrar mest en
ödelada. Golvet var av jord och det fanns
endast lite brädlappar på bjälkarna där
det gick mest. Ett långt väggfast köksbord
fanns mittför fönstret och en stor brödkista

stod vid den andra väggen. Två stora
lämningar funnos på golvet där nedgången
var till källaren som ej hade någon annan
ingång. Den öppna spisen var ett väldigt gap
där det eldades väldigt när byk eller slakt
var för rätta. Även rökade man fläsk, korv
och medvurst här då man eldade med enris.
Matvarorna som rökades hängde på spikar i
en mycket hög stång som sattes upp i skor-
stenen. Något panel fanns ej i köket utan
bjälkarna som uppehölla vindgolvet voro
bara likasom timmerväggarna. Uppgången
till vinden var ej försedd med dörr utan
det blåste rakt igenom köket. I köket fanns
ett matskåp som användes under sommaren
men om vintern för allt som fanns där.
På en del ställen voro väggarna i köket
tapetserade med teckningspapper men eljest

voro timmertäcken i väggarna bara.

Knivar och husgeråd av olika slag voro in-
stickna i springor mellan timret eller hängde
på ^{spikar} ~~spärrar~~ runt om i köket.

Wid skolskiftet omändrades mycket i
huset. Panel och golv lades in i köket, väg-
garna bekläddes med bräder som tapetsera-
des och uppgången till vinden försägs
med dörr så att köket jämte förstuga =
kammare sedan användes som vanliga
böringsrum sedan kakelpis satts in.

I stugan anskaffades bättre möbler, tvärgardin-
erna ersattes med länggardiner, och kärl
av porlän, sälar och bläck anskaffades. De
gamla tunga träspannarna ersattes så småningom
med järnspannar men det tog lång tid.

I stället för hornskeder köpte man matske-
del av metall men i familjen användes hornskeder
länge

På 1800-talet använde man till mat de produkter som växt på gården såsom bondböner, ärtor, marärtter, rödbeter m.m. samt mjöl och potatis men nu har en del maträtter såsom så av ärtor och bönor, stuvad kruskil m.m. alldeles försvunnit och mjöl och gryn, makaroner, potatismjöl och allt annat köpes i stället. De gamla vanliga julagillena äro nu sällsynta men i stället göras stora födelsekalas och nästan alla som fylla år bliva uppväntade på årsdagen med presenter av släktingar och grannar.

På 1830- och 1840-talet voro byvägarna i socknen i ett mycket bedrävligt skick med stora stenar samt kavlarbroar i kärrmarker där det knappast gick att taga sig över vid högt vattenstånd. De musta kördes förättades då under vintrarna då man körde

ACC. NR M. 10356:20.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

98

20

Uppsäts

vintervägar över markerna som på den tiden
voro vattensjuka och till stor del belagda med
is. Det fätal personer som då hade hästar
redo mycket i ärenden och som åkdon på
vägarna användes här. Vid sekelskiftet
voro ännu många byvägar så steniga att
åkdonen stjälpste när hjulen gingo över ste-
narna men nu äro alla byvägar stenfria.
Vid 1800-talets slut användes både här
och fjäddervagn som finskjuts och under
vintern var det vanligare med "skringla" än
kälkar med häck och åkse. Arbetsvagnarna
voro mycket små och låga och en och annan
träbullervagn fanns då men har nu för-
svunnit. På många vagnar var "stumpaskene"
på hjulen i stället för hela runda hjul-
skenor och vagnen var så låg att man
ibland till en del sjönk i kärren.

Före bilarnas tid hade Delary och Ryfors gårdar dräska som de åkte i till kyrkan och annorstädes. Numera äro fjädersvagnarna nästan bortglömda som åkrvagnar på vägarna enär nästan allt folket anlitar bil. Som arbetsvagnar hava en stor del av bönderna anskaffat s. k. bilvagnar = arbetsvagnar med högt lastflak och gummiringar på hjulen.

På mitten av 1800-talet var det vanligt att byarnas ungdom samlades på något ställe inomhus där de roade sig med lek och dans vilket kallades en lekstua. Gick det ej att få någon sådan plats dansade de på någon slät platt på vägen eller annorstädes. Man sålade även ihop penningar och gjorde kalas på en förkyrd lokal dit man bjöd flis-korna i trakten. Sådana kalas kallades kopsalleggille och hava varit brukliga till

på 1920-talet. På 1800-talet hade man umgänge med sina släktingar mångdubbelt mera än i senare tid. Vid bröllop och begravningar bjöds alla kusiner och för det mesta även alla tredingkusiner och vid de ärliga julkalasen bjöds ett stort antal släktingar. Ett par dagar efter julegillet bjöds alla släktingarnas barn som ej voro vuxna på kalas och lek och de flesta av dessa voro på stället en eller ibland 2 nätter enär en del voro bosatta flera mil därifrån.

På så sätt höll släkten samman i flera generationer och under tiden var det många av släktingarna som gifte sig med varandra vilket många gånger skedde med tvång från föräldrarnas sida och sådana giftermål blevo inte alltid lyckliga. Nu bjudas de närmaste släktingarna till begravningar men eljest är det inte längre än till syskon och syskon-

barn man håller släktskap när föräldrarna är döda. Ungdomen harer ännu mera skilts från sina släktingar. De roa sig nästan aldrig hemma utan är borta på biograf, teater, dans och nöjen på olika platser merändels flera mil bort och det är då mera en tillfällighet om de hava någon släkting i sällskap.

På 1830- och 1840-talet fanns det ingen i Jämskults rote som sett någon tidning mer än de många krämarna som färdades här och där och möjligen någon enstaka person.

På 1890-talet hade ungefär hälften av bönderna tidningar men under spansk-amerikanska kriget och boerkriget skaffade de flesta sig Gmälanspostens veckoblad eller Nya Wäxjöbladet.

Under Frank-Tyska kriget 1870-1871 fanns det säkerligen ej mera än en familj på 20 eller 25 som hade tidning och dessa tidnings

blad gingo i lön i bygden tills de nästan
voro uppslitna. Det mesta folket synes hava
mest sympati för fransoserna som fransmän-
nen då kallades och om mina berättare talat
samt så var den tidning som lästes "fäder-
neslandet".

På alla ställen fanns andaktsböcker som flit-
tigt användes av gamla och unga, ^{på 1860-talet} män och kvin-
nor. De medelålders männen och kvinnorna
läste i sina gåvetböcker = psalmböcker. De
fattiga hade ibland fräd att köpa bibel men
hade alltid några andra partidor och mindre
böcker som de begagnade. Några andra böcker
än andaktsböcker funnos knappast. Krämmarna
silde "bonnapraktikan" = bondepraktikan
och några funnos som köpte den men jag
har aldrig lyckats få se den på något
ställe i socknen.

Änna vid skelskiftet, sedan tidningar blivit brukliga, var det muntliga berättandet i full gång så snart en eller 2 äldre personer kommo tillsammans eller fingo någon annan intresserad att språka med. När de läste om kriget vid skelskiftet blev det merändels tal om kriget 1870, kommanderingen av knektarna till Dan-
mark 1864 samt landvärnets hemiska öden. Träskornakaren Johan Larsson Jämskult född 1833 satt om kvällarna inne i stugan och följde de träskor han grävt ur under dagen och han berättade då om mycket gammalt.

Skomakaren Petter Ljungberg i Fläthberga f. 1842 arbetade till långt ut på kvällarna och han talade då om mycket av sin gesälltid och annat gammalt. Träddaren Karl Jonsson Fläthet född 1837 berättade om gammalt så att man höll på att bli märkrädd mitt på dagen.

och det underliga var att han själv trodde på sina vidskepligheter. Han bad oss följa med och visa honom ett "jättarör" och vid detta gjorde han en del förklaringar så jag har ej hört dess make förr eller senare. Han sade att jättarören nattetid besökas av flygande drakar som nattetid slå ner på rören och gräva efter skatter och att det är de som rivit upp forngravarna. Drakarna voro av flera slag med olika namn och han räknade upp flera avlidna förmögna personer som haft sådana mindre drakar i sin tjänst vilka samlat rikedomerna till dem vilken de tagit i forngravarna. En Trarydsbo hade haft 2 drakar och blev därför dubbelt rik. Själva hade skäddaren en kväll i skymningen hört när en drake kom susande i luften och slog ner på ett jättarör så stenarna cyrde omkring

honon och draken hade sedan härjat och grävt ibland stenarna en lång stund så att skräddaren höll på att bli va "bjäntaän" = beröptagen. Skräddaren talade även om sin gesälltid och när han var med på Kälaboda kaptensboställe och sydde munderingar till 6 kompani av Kronobergs regemente. Numera är det sällsynt att det talas om gammalt och det är endast en och annan äldre person som har något sanningsenligt gammalt att berätta om. Stilling läses nu i tidningar och hörs i radio och det mesta glömmes nästan för dagen. Den bästa jag träffat på som kunnat berätta om gammalt i senare år är förre målaren Johan Magnusson Burhult född 1868 och hans hustru Anna född 1867. Av dessa har jag fått många värdefulla uppgifter men deras minne är nu tillbakaset av ålder och sjukdom.

När jag gick i skola 1896-1902 hade socknen 6 skolhus med 3 folkskollärare och 3 småskollärare. Varje lärare hade då 2 skolhus att hålla skola i varvid han höstterminen i det ena skolhuset och vårterminen i det andra och likadant var förhållandet med småskolorna. I skolhuset var en skolsal för bara en liten kammare för läraren och ett mycket litet kök. I Jämskults skola var ända till 66 barn vissa terminer och dessa sutta på långbänkar omkring 10 på varje och bänkarna voro ställda framför varandra så tätt de kunde. I skolrummet fanns ej mera plats än en gång från dörren fram till kateden och den stora tavlan. Watten-spannen stod innanför dörren, och de över 100 träskorna sutto i kög i det litte bislaget men innan var och en hade fått fått rätt träsko voro de kringsparkade på ett stort

område av skolgården vilket gjorde att många barn blivo genomvåta om fötterna vid regnväder. Under vintern fingo barnen hava träskorna på inne. När ett barn som satt på långbankarna skulle fram till stora tavlan fick det gå på sitt platsby bakom ryggen på de andra barnen vilka då stego upp för att lämna möjlighet att komma fram. Rättsskrivning och välskrivning förekom endast på griffeltavlorna och lärarna voro mycket gamla till följd av lärarbrist. Under åren 1901 till 1906 ombyggdes alla skolor i Göteryd. Det är endast ett fåtal personer i Göteryd som bevistat högre skolor och blivit lärda män men nästan alla lärarna i Göteryd på 1800-talet voro födda i socknen och även några skollärare hava funnits som varit födda här. Numera är det många barn som bevistar högre skolor

För 100 år sedan var det vanligt att alla som ej hade laga förhinder gingo till kyrkan och detta höll på till mot slutet av seklet. De voro då i stora sällskap hälsat på hemvägen ^{och} på stigen och skogsvägar följades kyrkfolk från torpställen och backstugor långt inne i skogarna. De yngre männen hade sina psalmböcker i fickorna och gamla män och kvinnor som behövde stora böcker buro dem under armen. Kvinnorna hade sin psalmbok i handen samt en vit näsduk på vilken var hållt några droppar pepparmyntolja vilket de luktade på en och annan gång. Om sommaren hade de även några blommor eller en ättakäst i handen vilken de vid framkomsten satte på någon släktingens grav. Blommorna voro ibland vilda men de måste vara tagna i "ättalannätt". På alla torpställen var planterat många sorters blommor för att få till ättakäst till kyrkan

Kvinnorna hade alltid ett litet knyte med gäro med sig som de bakat på lördags~~en~~ eftermiddagen och de flesta männen hade en flaska brännvin i livlommen. Stora en del kvinnor hade små brännvinsflaskor och bjödo bekanta på gäro och brännvin. På hemvägen talades mycket om tekten för dagen och predikan men även om mycket annat.

Husförhören höllas för i hemmen men hållas nu alltid i skolorna. Före kyrktågas alla kvinnor som fött barn, men denna sed är bortlagd sedan omkring 1920.

En del kringresande pingstvännar, baptister m. flera religiösa talare hava under vissa perioder samlat ihörare omkring sig men deras framgångar hava ej varit av bestående art. En mindre filadelfiaförsamling finnes vid Delary.

Under högkonjunkturen har folket haft gott om penningar att kasta ut på nöjen och i stället för att gå till kyrkan hava de varit borta under nättarna och tagit söndagen till en vilodag. De första 7 åren på 1870-talet hava beskrivits som mycket gode. En stor bebyggelse började vid stationerna utmed södra stambanan och trävarorna gingo upp i pris och det blev stor efterfrågan på arbetare som fingo bra betalt så att det sådes vara gyllene tider men det varade ej så länge.

Under de båda världskrigen har köpkraften varit mycket stor och mycket penningar hava lagts ut på nybyggnader, förbättringar och varjehanda bekvämligheter.